

Podoba, kterou evropská integrace nabrala od 80. let, totiž není politickým dobrem, sluší se o ní pochybovat a je nutno o ní pochybovat. V tomto smyslu tedy *Demokracie v Evropě* plní svůj cíl a své poslání.

Závěrem recenze není možno neučinit poznámku k české redakci. Plynulost, bohatý jazyk a bezchybná gramatika jsou u překladů Pavla Pšejji samozřejmostí, což neznamená, že by neměly být zmíněny a vyzdvíženy jako velké pozitivum. Na škodu ale je, že kniha postrádá alespoň stručnou životopisnou informaci o samotném autorovi.

*Petr Kaniok, Katedra evropských studií
a mezinárodních vztahů Fakulty sociálních studií
Masarykovy univerzity v Brně*

Slavomír Horák:

STŘEDNÍ ASIE MEZI VÝCHODEM A ZÁPADEM

Praha: Karolinum, 2005, 260 stran.

Recenzovaná publikace je v českém prostředí průkopnická. Doposud jsme se totiž nemohli v češtině v takovém rozsahu seznámit s analýzou současné politiky v postsovětských asijských státech. Zvolené téma je nejen zajímavé, ale také vysoce aktuální, protože jsme v posledních měsících svědky bouřlivých událostí v dané oblasti probíhajících. Troufám si tvrdit, že teprve po přečtení recenzované publikace můžeme z médií získané příslušné informace plně a ve všech souvislostech chápat (čtenář knížky okamžitě dobře porozumí tomu, proč nedávné uzbecké nepokoje vypukly zrovna ve Fergánské kotlině a ne někde jinde a vůbec proč je Fergánská kotlina neuralgickým bodem nejen Uzbekistánu, ale celého regionu).

Po otevření a prvním prolistování knihy je na první pohled vidět autorova systematická práce. Práce je členěna do sedmi kapitol. Po úvodu následuje obecná charakteristika celého regionu, dále kapitoly věnované samotným státům, tj. Uzbekistánu, Turkmenistánu, Tádžikistánu a Kyrgyzstánu a v posledku je umístěn závěr (za ním pak nacházíme přílohy). Autor se v úvodu, a to je třeba vysoce ocenit, nespokojil s obligátním popisem „čím se práce bude zabývat“, ale zahrnul do něj relativně podrobný rozbor literatury a pramenů, z nichž čerpal a při té příležitosti trefně upozornil na mnohá úskalí s nimi spojená. Prokázal zde důkladnou znalost těchto zdrojů a hned od počátku navodil atmosféru serióznosti, resp. odbornosti a nikoliv publicističnosti. První kapitola Obecná charakteristika regionu je především geopolitickým vymezením regionu jako celku se zdůrazněním vnějších faktorů, které na něj působí, a to primárně světové a regionální velmoci. Z vnitřních faktorů působících na vývoj oblasti autor zdůrazňuje hlavně faktory konfliktní jako mj. islámský extremismus, etnické menšiny, sociální problémy, a další. Následující kapitoly jsou případovými studii analyzujícími politické systémy jednotlivých výše zmíněných států. Tyto kapitoly mají jednotnou formu zpracování. Nejprve je vymezeno geopolitické postavení příslušné země, dále je široce popsán politický systém, a to v mnoha aspektech jeho fungování (formální a neformální politické struktury, sociální otázka, ideologie), etnická problematika a stručný vnitropolitický vývoj. Závěr publikace se snaží nastínit perspektivy dalšího politického rozvoje regionu. Přílohy jsou velmi bohaté: obsahují stručné biografie důležitých osobností s regionem spojených, tabulky a grafy.

Práce se kromě již zmíněné systematické práce vyznačuje maximální precizností jejího zpracování. Informativní hodnota publikace je neocenitelná. V této souvislosti je nutné zmínit a kvitovat s velkým povděkem, že se autor neomezil výhradně na literaturu coby

zdroj informací, ale ve velké míře zužitkoval své vlastní poznatky, které načerpal při svých studijních cestách do oblasti (viz pozn. na stranách 44, 66, 73, 100, 102, 103, 114, 121, 137, 177, 180). Tyto nám zprostředkované osobní zkušenosti autora se středoasijskou realitou knihu nejen ožívují, ale především nám umožňují lépe rozumět řadě faktorů ovlivňujících tamní vývoj. Chybí však mapy, které by velmi usnadnily orientaci v problematice, protože územní otázka je v případě tohoto regionu velmi důležitá (viz mj. zmíněná Fergánská kotlina).

Jak již bylo naznačeno, autor je brilantní v těch pasážích, ve kterých diachronně popisuje realitu, a to jak mezinárodní, tak domácí (vnitropolitickou). Patrně nejlepší jsou „geopolitické“ a „politicko-geografické“ podkapitoly, výborný je rovněž popis vývoje vnitropolitické situace v jednotlivých zemích. Tady je třeba zejména vyzdvihnout autorův důraz na neformální struktury moci a jejich význam (např. klany). Autor neopomíná upozornit na řadu v obecnějším historickém i politickém měřítku symptomatických rysů tamního politického vývoje jako například skutečnost, že pozdější autoritativní vládce byl původně „málo známým“ (Askar Akajev; str. 183) „dočasným konsenzem“ (Islam Karimov; str. 62).

Nicméně právě v analýzách politických systémů jednotlivých zemí se vyskytují některé autorovy teoretické nedostatky. Pomíne-li takové spíše drobné chyby jako zaměňování volebního obvodu za volební okrsek (např. str. 52, 126 aj.), jako závažnější se jeví autorovo svévolné „žonglování“ s klasickými politologickými pojmy prezidencialismus/parlamentarismus/poloprezidencialismus. Pro autora jsou příslušné politické režimy prostě prezidentské. Především podle mého soudu nelze aplikovat tyto strukturálně „demokratické“ pojmy na autoritarismy. Toto základní trojí vymezení politických režimů je založeno na demokratických mechanismech (dělba moci, vzájemné vztahy mezi nejvyšší-

mi státními institucemi, soutěživý stranický systém) a je proto metodologicky chybné vztahovat je na nedemokratické politické systémy, kterými v knize analyzované státy bezpochyby jsou (či byly). Bez ohledu na to pak zcela jistě nelze tvrdit, že je nějaký politický režim prezidentský a současně zmiňovat existenci vlády v čele s premiérem (mj. str. 49–50). Jakési implicitní vysvětlení takového přístupu najdeme v závěru na straně 192, kde autor hovoří o „prezidentském, resp. vůdcovském systému“. Ztotožňuje tedy prezidencialismus s diktaturou prezidenta, což ovšem není z teoretických a metodologických důvodů správné. Na druhou stranu je třeba ocenit, že autor nepropadl povšechnému užívání pojmu totalitarismus a pro pojmenování tamních politických systémů používá správné označení autoritarismus. Nevíme však, zda tak autor činí intuitivně nebo pro to má teoretické zdůvodnění, protože tuto otázku nikde nerozebírá a vůbec nepracuje s příslušnou politologickou teoretickou literaturou. Je to trochu škoda, protože autorova znalost oblasti by mohla ve spojení s její analýzou vzhledem k teoriím autoritarismu a totalitarismu přispět k objasnění řady empirických i teoretických otázek. Jak tyto režimy vlastně charakterizovat? Vešli bychom se do klasických např. Linzových klasifikací autoritarismů nebo je namístež tyto typologizace revidovat? Jak se vypořádat s otázkou totalitní ideologie vs. autoritativní mentalita? (Autor se podle mě ne zcela správně důsledně drží pojmu ideologie /a dochází k poněkud bizarnímu sousloví „ideologie demokracie“; str. 176/.) Podobných otázek je více. Zde spatřuji autorův velký potenciál, který zatím zůstal nevyužit a tedy teprve čeká na patřičné zúročení.

Výše zmíněné politologické výtky by ale zcela jistě neměly zastínit rovněž výše vylíčenou zejména informativní hodnotu recenzované publikace (ostatně, autor není vzděláním politolog). Práce je výsledkem několikaletého důkladného výzkumu včetně „práce v terénu“. Je na ní znát autorovo neobvyklé

zaujetí celou problematikou. Uvědomíme-li si, že publikace je první autorovou prací monografické povahy, je skutečně na vysoké úrovni.

*Michal Kubát, Fakulta sociálních věd
University Karlovy v Praze, Fakulta filosofická
Západočeské university v Plzni*

**Miroslav Mareš, Lubomír Kopeček,
Pavel Pečínka, Věra Stýskalíková:**

**ETNICKÉ MENŠINY A ČESKÁ
POLITIKA. ANALÝZA STRANICKÝCH
PŘÍSTUPŮ K ETNICKÉ A IMIGRAČNÍ
POLITICE PO ROCE 1989.**

CDK, Brno 2004, 140 stran.

Brněňští politologové se rozhodli zaplnit v prostoru výzkumu české společnosti z hlediska politické vědy další bílé místo. Tentokrát se věnovali českým politickým stranám a jejich vztahu k problematice etnických menšin. Cílem jejich úsilí je hlouběji prozkoumat „postoje relevantních českých politických stran k etnickým menšinám“ (s. 5), což u nás doposud nikdo soustavně neučinil.

Kniha má zřetelnou a logickou strukturu, metodologicky je dobře zvládnuta. Věra Stýskalíková se zabývá modely přístupu k menšinám a imigrantům, posléze Pavel Pečínka postojů politických stran k romské problematice, tento rámec rozšiřuje v další kapitole Miroslav Mareš, když se věnuje všem tradičním etnickým menšinám v programech politických stran. Lubomír Kopeček pak sleduje postoje stran k přistěhovalcům. Knihu uzavírá rozšířená verze dříve publikovaného článku, v němž se L. Kopeček a M. Mareš věnují možnostem a předpokladům vzniku antiimigrantských stran v ČR. Tento přehled obsa-

hu naznačuje, že zvolené téma je analyzováno ze všech hlavních možných perspektiv výzkumu.

Zastavme se nyní u některých zásadních aspektů publikace, a to v posloupnosti jednotlivých kapitol. Stýskalíková uvažuje o třech základních modelech integrace imigrantů, přičemž hovoří o asimilaci, přechodné diferencované inkorporaci a multikulturalismu. Tyto modely se pojí s francouzským, německým a kanadským modelem, vzato z hlediska udělování státního občanství. Dále se zabývá současnými evropskými trendy v oblasti imigrace a integrace a následně situací v České republice. Tzn. počtem žadatelů o azyl, strukturou a velikostí menšin na našem území a rolí státních institucí v této problematice. V závěru kapitoly se autorka pokusila začlenit pozici ČR do evropského kontextu. K jejímu textu mám dvě drobné výhrady. Když píše o projektu Ministerstva práce a sociálních věcí, jenž měl přivést kvalifikované pracovní síly z vybraných východoevropských zemí, bylo by vhodné zmínit se i o jeho skutečné úspěšnosti (s. 28, 29), nikoliv pouze o tom, kolika cizincům se dostalo práce, jak o tom hovoří statistiky. Druhá věc: když uvádí větu „prioritou současné vlády je řízená migrace“ (s. 32), měla by napsat, kterou vládu má na mysli, protože čtenář, který bude její text číst za pět let, nepozná, o kterou vládu šlo (nehledě na to, že v roce 2004, kdy text připravovala, jsme měli vlády dvě).

Pavel Pečínka se dlouhodobě orientuje mj. na romskou politiku, jeho zasvěcenost je patrná i v kapitole „Romská menšina v politice českých stran“. Zaměřil se jednak na zastoupení Romů na kandidátkách politických stran v různých typech voleb, respektive zastupitelských orgánech, jednak na programatoriku politických stran ve vztahu k tzv. romské otázce. K oběma částem mám několik připomínek. Především podle čeho určil, kdo je Rom, kdo Nerom (sčítání lidu? hovořil se všemi kandidáty? na základě tiskových zpráv? nebo volebních lístků?). Část výsled-